

Stockholm 25 november 2025

KLYS remissyttrande över Region Västmanlands uppdaterade kulturplan för 2027-2030 (Dnr: RUF250217)

KLYS har tagit del av remissutgåvan av Region Västmanlands förslag till uppdaterad kulturplan för perioden 2027-2030 (dnr: RUF250217) och vill för de yrkesverksamma kulturskaparnas räkning härmed lämna följande synpunkter.

1 Inledning och sammanfattning av KLYS synpunkter

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – utgör en samlad röst för Sveriges professionella kulturskapare i kultur- och konstnärspolitiska politiska frågor och företräder via sina 14 medlemsorganisationer nästan 30 000 yrkesverksamma kulturskapare i Sverige. Dessa arbetar som bl a författare, dramatiker, journalister, bild- och formkonstnärer, musiker, kompositörer, tonsättare, regissörer, skådespelare, filmskapare och dansare. Organisationerna samarbetar inom KLYS i frågor som rör kulturskapares villkor, t ex konstnärspolitik, upphovsrätt, arbetsmarknad, trygghetssystem och yttrandefrihet. KLYS arbete bedrivs numera både på nationell, regional och kommunal nivå, varför kultursamverkansmodellen är särskilt viktig för oss att bevaka. KLYS bevakar löpande regionernas och kommunernas främjande av konstnärlig kvalitet och mångfald inom kulturen, samt balansen mellan kultur-, närings- och aspektpolitik av olika slag.

Generellt om Västmanlands kulturplan

- Remissversionen av planen är anmärkningsvärt kort med ett enkelt indelat innehåll. Den grafiska formen och språkbehandlingen gör planen visserligen lätt att ta till sig, och bra formulerade underrubriker gör att planen trots allt känns lagom välstrukturerad. Samtidigt förlorar texten i tydlighet för läsaren allt eftersom, framför allt under avsnitten om målområden och verksamhetsområden, där analysen blir tunnare och flera delar upplevs som ofärdiga. Här försvagas fokus på det professionella kulturlivet, och målen blir mer allmänt hållna.
- Professionella kulturskapare och amatörverksamhet blandas ihop i flera avsnitt, vilket riskerar att underminera de yrkesverksammars särskilda villkor. Det är viktigt att skilja på de två perspektiven, särskilt när det gäller resursfördelning och uppdrag. Som grund fungerar verksamhetsområdena som ett bra skelett, men de behöver utvecklas, delas upp och fördjupas för att ge ett mer heltäckande underlag för framtida beslut.
- Det finns gott om goda intentioner i planen, men det saknas ofta konkreta förslag eller verktyg för hur målen ska uppnås. Detta riskerar att försvåra både genomförande och uppföljning.
- Positivt att regionen så tydligt betonar konstnärlig frihet och kulturskapande som grunder

för regional kulturutveckling, men vi saknar i planen begreppet *kulturens egenvärde* och konkreta aspekter, så som avtal, arbetsmiljö och upphovsrätt.

- Regionens kulturpolitiska mål har tydlig avstamp i den övergripande regionala utvecklingsplanen.
- Bra att planen har en översikt över lagar och regelverk som gäller inom kultursektorn.
- Konkretion saknas i mycket. Det finns många allmänt hållna kulturpolitiska skrivningar i förhållande till utveckling av sakfrågor inom respektive konstområde.
- Vi välkomnar att regionen framhåller samverkan och dialogarbete i stort, men i planen bör det utvecklas mera om vad detta innebär för kulturlivets aktörer, och hur samråd med kulturskapare kan kopplas till årliga uppföljningar av kulturplanen.
- Det är en blandad begreppsanvändning i planen gällande professionella kulturskapare och konstnärer. Renodla gärna för bättre konsekvens. Betona om skrivningar gäller professionella för att öka tydligheten.
- Oklart hur regionen ser på kulturens egenvärde och konstnärlig frihet i tvärpolitiskt utvecklingsarbete med sådant som hälsa, hållbarhet, Agenda 2030 och näringspolitiska perspektiv på kulturella och kreativa branscher.

2 Begrepp och definitioner

Begreppen kulturskapare och konstnär

KLYS förespråkar generellt sett att regionerna i sina kulturplaner har en konsekvent användning av begreppet **professionell** (eller *yrkesverksam*) **kulturskapare** för att beteckna konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden; såväl fritt verksamma, som institutionsanställda och sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer. KLYS förespråkar också, liksom Konstnärsnämnden, den breda definitionen av ordet *konst*, och att begreppet *konstnär* – när det används – betecknar verksamma inom *alla* konstområden, och inte endast *bild- och formkonstnärer*.

I Region Västmanlands förslag till uppdaterad kulturplan finner vi inkonsekvenser i begreppsanvändningen för professionella kulturskapare och kulturaktörer. På några ställen skriver regionen ”fria aktörer”, ”fria kulturskapare”, ”fria kulturutövare” och ”professionella nätverk”. KLYS ser helst att begreppsapparaten renodlas över lag i planen och att begreppet ”professionell kulturskapare” används genomgående i planen. Begreppet ”fria” är inte något som behöver stå med, eftersom yrkesverksamma kulturskapare idag ofta kan vara kombinatorer och både kan ta uppdrag på kulturinstitutioner och arbeta enskilt i det fria kulturlivet.

Kulturell mångfald

Vi saknar begreppet ”kulturell mångfald” i planen. Konkret skulle *Unescos mångfaldskonvention*¹ från 2005 kunna nämnas. Dock välkomnar vi att regionen framhåller den kulturella mångfalden på några ställen, till exempel:

På sidan 8 står det: ”Ett kulturliv som speglar samhällets bredd – i konstnärliga uttryck [...]”

På sidan 17 står det: ”Främja en bredd bland kulturaktörer och kulturutbud.”

¹ <http://u4614432.fsdata.se/wp-content/uploads/2013/09/Unescos-konvention-om-skydd-f%C3%B6r-och-fr%C3%A4mjande-av-m%C3%A5ngfalden-av-kulturyttringar.pdf>

Planen skulle kunna kompletteras med konstområdesövergripande skrivningar om vad regionen särskilt vill framhålla i det konkreta arbetet för att främja kulturell mångfald i Västmanland, dvs. en bredd av konst- och kulturuttryck gällande det regionala kulturlivets utbud, distribution och produktionsmöjligheter för konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden.

3 Samråd med professionella kulturskapare

Region Västmanland saknar ett formellt och löpande sammankallat konstområdesövergripande samråd (eller referensgrupp) med professionella kulturskapare som representerar sina konstområden i regionen. KLYS ser gärna att regionen formaliserar sitt dialogarbete med professionella kulturskapare på ett tydligare vis än vad som tycks göras idag, och att regionen i sin kulturplan bättre formulerar sig kring att lyfta fram vikten av samverkan och dialogarbete med civilsamhället i stort och med företrädare för kulturlivet i regionen.

Det är i våra ögon en allvarlig brist att det i planen inte framgår i vilken grad yrkesverksamma företrädare för de olika konstområdena har fått komma till tals i dialogarbetet inför uppdateringen av planen, och inte vilka från det professionella fria kulturlivets aktörer i Region Västmanland som har kallats till och deltagit i regionala dialogmöten, och under vilken tidsperiod som detta har skett. Sådan information kan förslagsvis ges i fotnoter, ifall inte kulturplanen kompletteras med en detaljerad faktabilaga.

Några generella informationspunkter om KLYS syn på regionala samråd med kulturskapare

- KLYS förespråkar en konstområdesövergripande dialoggrupp för att involvera professionella kulturskapare från alla konstområden i en samlad och samstämmig löpande dialog runt kulturplanens framtagande, genomförande och uppföljning.
- KLYS betonar vikten av att en representant för ett konstområde ska vara erkänt yrkesverksam och medlem i någon av KLYS medlemsorganisationer – något som borgar för professionalism och insyn i kultur- och konstnärspolitiska strukturer, både nationellt och regionalt, inom respektive konstområde. Läs mer i *KLYS samrådsguide* med rekommendationer för samrådsarbetet i regionerna. Se länk nedan².
- Samrådets deltagare ska arvoderas för varje möte enligt särskilda arvodesrekommendationer som KLYS tagit fram i samarbete med KLYS medlemsorganisationer; se broschyr *Att ta betalt*³. Rekommendationerna uppdaterades och höjdes 2024.
- KLYS vill också påminna om vikten av att lyfta *samtliga* professionellt verksamma kulturskapares röster och perspektiv i regionen, oavsett anställnings-/verksamhetsform/institutionskoppling. Samrådet bör så långt det är möjligt omfatta och representera både kulturskapare från det fria kulturlivet och anställda kulturskapare vid kulturinstitutioner i regionen. Om möjligt även sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer. Även institutionsanställda kulturskapares synpunkter måste beaktas.

² http://www.klys.se/wp-content/uploads/2015/11/KLYS_broschyr_samradsguide_2017.pdf

³ <https://klys.se/arvodesrekommendationer/>

4 Synpunkter på planens olika avsnitt

2. Kulturpolitikens grunder

2.2 Lagar som styr kulturområdet

Det är utmärkt att alla relevanta lagar redovisas så tydligt. Det ger läsaren en god förståelse för kulturplanens juridiska och demokratiska grund, vilket inte alltid är fallet i andra regionala planer.

2.3 Regional utvecklingsstrategi

Kopplingen mellan den regionala utvecklingsstrategin och kulturplanen är väl genomförd och visar hur kulturpolitikens mål vävs in i det bredare regionala arbetet. På sidan 6 används formuleringen ”kulturens betydelse för kreativitet, nya idéer och kulturella näringar”. Vad menas det med kulturella näringar, det behöver nog formuleras om.

3. Gemensamma utgångspunkter

3.1 Konstnärlig frihet och armlängds avstånd

Det är utmärkt att detta kapitel kommer först och dessutom är välformulerat. Särskilt bra är meningen om att konstnärlig frihet och armlängds avstånd skapar förutsättningar för variation, kritiska perspektiv och ett levande offentligt samtal – bra skrivning om vad konstnärlig frihet och armlängds avstånd innebär i praktiken/vad som försvinner om det inte upprätthålls.

3.3 Kvalitet och kompetens

Formuleringen om att ”hög kvalitet bygger på professionell kunskap, konstnärlig integritet och möjlighet till utveckling” är ett mycket bra erkännande av professionella kulturskapares betydelse. Även kopplingen till kompetensutveckling och långsiktiga förutsättningar är välfunnen.

3.7 Tillgänglighet och delaktighet

Här blir skrivningarna mer tydliga. Formuleringen om att ”kulturen ska vara tillgänglig, både fysiskt och innehållsmässigt” kan tolkas som en öppning för att påverka innehåll, vilket bör undvikas. Om avsikten är att tala om tillgänglighet i form av olika format, språk och uttryck, bör detta förtydligas. Andra stycket ger intrycket av att funktionsnedsättning är den enda diskrimineringsgrunden, vilket begränsar perspektivet. Det vore bra att visa hur man inkluderar alla diskrimineringsgrunder. Skrivningen om ”metoder som stärker delaktighet och tillgänglighet” är tilltalande men vag – vilka metoder avses?

4. Roller, ansvar och samverkan

4.2 Ekonomisk hållbarhet

Det är positivt att man så tydligt värnar det offentliga grundstödet som en förutsättning för ett fritt kulturliv. Men det blir motsägelsefullt när texten senare lyfter behovet av breddad finansiering som del av långsiktigheten. Här behövs en tydligare definition av vad man menar med långsiktighet, och vilken roll regionen själv tänker ta i finansieringen.

4.3 Samverkan

Det är bra att samverkan konkretiseras och inte bara nämns som ett honnörsord. Texten beskriver tydligt hur samverkan ska förstås och vilka aktörer som avses, vilket ökar begripligheten.

5. Barn och unga i kulturlivet

Planen ger barn och unga en tydlig plats, vilket är viktigt och välkommet. Formuleringen att ”alla verksamheter ska skapa möjligheter för barn och unga att ta del av kulturlivet” är positiv men bör preciseras – menas alla verksamheter inom kultursamverkansmodellen, eller alla kulturaktörer i regionen?

Flera prioriterade områden är relevanta. Arbetet med uppsökande och mobil kulturverksamhet är konkret och angeläget. Däremot blir formuleringar som ”en inbjudande miljö med möjlighet till gemenskap” för allmänt hållna och riskerar att bli innehållslösa. Det är mycket bra att planen särskiljer ”pågående insatser som utvecklas vidare” – men här saknas det tydligare beskrivningar av vad som faktiskt är nytt i den här kulturplanen.

6. Målområden

De tre målområdena utgör en logisk struktur, men tyngdpunkten blir fel. Med tanke på att konstnärlig frihet, kvalitet och kompetens betonades så starkt tidigare, hade ”Ett skapande kulturliv” passat bättre som första målområde. Själva rubriken är dock alltför allmän och kan med fördel förtydligas.

6.1 Ett välmående kulturliv

Rubriken ger intryck av att handla om kulturens egna förutsättningar, men i texten skiftar perspektivet till individens välmående genom kultur. Här behöver man tydliggöra vad som avses. Flera formuleringar riskerar att låta styrande – som att man vill ”beställa” livskvalitet eller meningsfullhet. Avsnittet om civilsamhällets roll är däremot bra och öppnar för framtida insatser genom formuleringar som inte låser fast prioriteringar.

6.2 Ett tillgängligt kulturliv

De prioriterade områdena är relevanta men kräver konkretisering.

6.3 Ett skapande kulturliv

Detta avsnitt borde ha haft en mer central plats i planen. Innehållet är bra men för kortfattat. ”Förbättra förutsättningarna” och ”stärka infrastrukturen” är säkert bra men vad är det egentligen som ska stärkas? Det vore önskvärt med tydliga exempel på vad som avses – är det lokaler, produktionsmiljöer, kompetensutveckling eller finansiering?

7. Verksamhetsområden

Verksamhetsområdena framstår som enbart beskrivande snarare än utvecklingsinriktade. De redogör väl för nuläget men saknar framåtblick. Om de ska vara styrande avsnitt bör de kompletteras med mål och utvecklingsbehov. Särskilt 7.1, som handlar om professionell teater-, dans- och musikverksamhet, behöver renodlas – amatörverksamhet bör inte nämnas här, eftersom rubriken tydligt talar om professionell konst.

9. Uppföljning och revidering

Vi noterar att Region Västmanland inte har en kulturnämnd, utan att Regionala utvecklingsnämnden ansvarar för kulturplanen. Det innebär en risk att kulturfrågorna inte får tillräcklig representation eller kompetens i de politiska besluten. Det vore värdefullt att förtydliga hur kulturkompetens i Västmanland säkras i både politiskt och administrativt led.

5 Regionens kulturpolitiska mål och prioriteringar

Region Västmanlands kulturplan för 2027-2030 presenterar tre regionala kulturpolitiska mål som överensstämmer med de övergripande målen i Västmanlands regionala utvecklingsstrategi (RUS 2030):

- **Ett välmående kulturliv** ska bidra till ökad livskvalitet, social gemenskap och en god hälsa för länets invånare.
- **Ett tillgängligt kulturliv** där alla ges lika möjligheter, delaktighet och inflytande.
- **Ett skapande kulturliv** med stark konstnärlig frihet, kvalitet och innovation.

KLYS välkomnar att regionens ovanstående mål kopplas till viktiga konstnärspolitiska ambitioner, där konstnärlig frihet, armlängds avståndsprincipen, kulturens roll i demokratin och kvalitet och kompetens framhålls som grundläggande perspektiv för att utveckla länets kulturliv. Dessa goda ambitioner väcker dock frågor om både utvecklingen av en relevant och löpande dialog med kulturlivets yrkesverksamma, och finansieringen samt vilken resursfördelning som måste göras.

Vad får eventuellt stryka på foten och vad kommer med säkerhet att genomföras i Västmanlands regionala kulturpolitik under planperioden? KLYS ser fram emot att få veta mer om dialogarbetet och om handlingsplaner och årliga verksamhetsplaner kopplat till regionens mål och prioriteringar.

Kulturens egenvärde, konstnärlig frihet och principen om armlängds avstånd

En av de viktigaste frågorna för KLYS är att *principen om armlängds avstånd* används och värnas. Konsten ska stå fri från politiska viljor och konstnärlig frihet ska kunna upprätthållas. Principen säger att konstnärliga och kvalitativa bedömningar av offentligt finansierad konst och kultur inte ska göras av den politiska sfären, utan av sakkunniga ämnesexperter, yrkesverksamma kulturskapare och konstnärliga ledare, t ex i särskilda referensgrupper. Principen är viktig att utveckla och upprätthålla, inte minst på regional och kommunal nivå.

KLYS saknar i planen begreppet *kulturens egenvärde* men välkomnar att Region Västmanland i sin kulturplan tydligt framhåller vikten av att värna om konstnärlig frihet som demokratisk princip, samt lyfter fram armlängds avståndsprincipen. Detta går i linje med vad Myndigheten för Kulturanalys skriver i sin rapport från 2021 när det gäller rekommendationer om konstnärlig frihet och att på regional och kommunal nivå i större utsträckning använda sig av externa sakkunniga på kulturområdet i bedömningsprocesser för vilken konst som ska få stöd.⁴

Ett i sammanhanget inspirerande exempel är Region Kronoberg som 2023 lät göra en extern utredning av hur principen tillämpas internt i organisationen. Det är något vi vill uppmuntra även Region Västmanland att göra under den kommande kulturplaneperioden.

En viktig fråga som kulturplanen borde ge mer svar kring är hur regionen avser att arbeta under den kommande fyraårsperioden för att ovillkorligen upprätthålla kulturens egenvärde och konstnärlig frihet bl a i tvärpolitiskt utvecklingsarbete med sådant som hälsofrågor, hållbarhetsfrågor, Agenda 2030 och näringslivsutveckling inom kulturella och kreativa branscher. (Se vidare i avsnitt 6 nedan.)

⁴ *Så fri är konsten - Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten*, MYKA, Rapport 2021:1, s 17, 235-236; den tredje rekommendationspunkten

6 Kulturskapares villkor och regional konstnärspolitik

Som vi konstaterade i avsnittet ovan sätter vi stort värde på att regionen framvisar konstnärspolitiska ambitioner i delar av sin nya kulturplan. KLYS välkomnar särskilt det uttalade regionala målet om att utveckla förutsättningar för kulturskapande, samt att värna om en stark konstnärlig frihet.

Vi vill påminna om vikten av att regionen i handlingsplaner och andra dokument tydliggör hur, och vem som i praktiken ska ta huvud- respektive delansvar för att goda förutsättningar skapas.

Kulturskapares ekonomiska villkor och avtal

Regionen framhåller vikten av goda villkor för kulturskapare i denna kulturplan. Villkor för bild- och formkonstnärer beskrivs relativt ingående, men KLYS saknar i planen övergripande redogörelser för vad kulturskapares ekonomiska villkor handlar om i sak när det gäller olika sorters avtal och ersättningsnivåer. De olika konstområdena relaterar på olika vis till avtalspolicys av olika slag, som t ex att MU-avtal för bild och form är något helt annat än kollektivavtal för orkestermusiker – något som borde förtydligas och förklaras i planen. Till exempel avsnittet om ekonomisk hållbarhet på sidan 9, eller avsnittet Ett skapande kulturliv på sidorna 18-19 vore passande att komplettera med konstområdesövergripande redogörelser för kulturskapares arbetsvillkor i Västmanland.

Även om kulturplanen kopplas till årliga planeringsdokument med mer detaljer bör en flerårig kulturplan i alla fall nämna vad olika konstområdets avtal och ersättningar faktiskt gäller principiellt. Regionen bör komplettera i planen med skrivningar om att ersättningar och arvoden ska följa gällande kollektiv- och ramavtalsnivåer – det ska gälla även om den som beställer arbetet inte omfattas av dessa. Vi vill påminna om att regionen alltid i sin egen anslagsgivning till professionella kulturaktörer bör beakta såväl gällande kollektiv- och ramavtal, som gällande arvodesrekommendationer och upphovsrätt. KLYS och medlemsorganisationerna har 2024 uppdaterat sina arvodesrekommendationer för konstnärer och kulturskapare⁵.

Generellt sett finns alltid risken med de fleråriga kulturplanerna att ambitioner gällande stärkta villkor för kulturskapare blir allt för allmänt hållna och därför kan kvarstå som regionala viljeinriktningar under hela planperioden, snarare än konkreta insatser i praktiken inom respektive verksamhetsområde.

Kulturskapares arbetsmiljö

Ingen yrkesverksam kulturskapare ska gå sönder på jobbet. Många gånger är kulturskapare anlitade eller inhyrda för att genomföra ett specifikt arbete eller finnas på en viss plats vid ett visst tillfälle i den offentligt arrangerade kulturen. Då är det viktigt att de har en trygg arbetsmiljö. Hos t ex scenarbetare på konserter och musikturnéer är det inte ovanligt med bristfälliga loger, arbetstider, och mycket annat.

Det är viktigt att kulturpolitiken regionalt verkar mot alla former av hot och trakasserier mot kulturskapare. Mer om denna sakfråga finns att läsa på KLYS hemsida⁶. KLYS saknar i Region Västmanlands kulturplan både skrivningar som adresserar hot och hat-problematik för kulturskapare i regionen och vikten av en generellt god arbetsmiljö för kulturskapare och hur regionen arbetar främjande för arbetsmiljön i olika delar av kulturlivet.

⁵ <https://klys.se/arvodesrekommendationer/>

⁶ <https://klys.se/hot-hat-och-trakasserier/>

Kompetensutveckling för kulturskapare

KLYS välkomnar att kompetensutbyte och fortbildning lyfts fram på sidan 7 i avsnittet 3.3 Kvalitet och kompetens. Kompetensutveckling påtalas på flera ställen i planen kopplat till professionella kulturskapare. Detta är bra, men vi ställer oss frågande till varför det bara lyfts konkret inom området film och inte fler konstområden. Det blir otydligt vad regionen avser att göra för insatser i praktiken inom de olika konstområden som belyses. Kompetensutveckling borde i kulturplanen tas upp konstområdesövergripande i ett eget rubricerat avsnitt för att öka tydligheten kring regionens avsikter i sak.

Kartläggning av kulturskaparna och deras förutsättningar

Generellt: Inom konstområden där detta inte redan gjorts rekommenderar KLYS att det görs en översikt över vilka kulturskapare som är yrkesverksamma i regionen; vilka som är knutna till de olika kulturinstitutionerna samt under vilka villkor de utför sina uppdrag och anställningar. En sådan kartläggning bör vara ett levande dokument att återkommande uppdatera för att skapa en god grund för en välförankrad och utvecklad regional konstnärspolitik under planperioden, som inger förtroende hos alla inblandade parter. KLYS står till förfogande vid behov inom olika former av kartläggningsarbete i kulturlivet.

Konstnärlig residensverksamhet

KLYS noterar att Västmanlands kulturplan helt tycks sakna skrivningar om konstnärlig residensverksamhet, vilket är anmärkningsvärt då de flesta regionala kulturplaner brukar ha skrivningar om konstnärlig residensverksamhet i regionen över lag samt inom olika konstområden. Har inte Västmanland alls några planer på residensverksamhet under planperioden?

Generellt: Ett konstnärsresidens sätter regionen på kartan; lockar dit intressanta namn, och i förlängningen kan yrkesverksamma kulturskapare få upp ögonen för lokala berättelser och perspektiv att förmedla till omvärlden. Ofta kan publika framträdanden kopplas till residenset som ett sätt att ge tillbaka. Egna regionalt eller interregionalt organiserade residens behöver inte alltid vara särskilt kostsamma eller svåra att arrangera.

Kulturella och kreativa branscher (KKB)

KLYS noterar att Region Västmanland i sitt förslag till ny kulturplan knappt skriver något alls om hur det är tänkt att stimulera länets verksamheter inom kulturella och kreativa branscher. Det är visserligen välkommet att KKB framhålls på några ställen i planen, men vi ställer oss frågande till varför en regional kulturplan utelämnar mer beskrivande text om ett så relevant område, som förenar politikområdena tillväxt, näring och kultur. Om en specifik regional KKB-strategi tas fram bör detta nämnas i kulturplanen.

En kulturplan bör framhäva kulturskaparnas roll och värnandet av konstens egenvärde i relation till företagsutveckling och näringsperspektiv inom kulturen. Vi vill uppmana företrädare för både kultur- och näringspolitik i Region Västmanland att läsa våra synpunkter på målen i regeringens KKB-strategi. KLYS har tagit fram ett 12-punktsprogram som också har bäring på det regionala perspektivet ⁷.

KLYS vill påminna om behovet av närmare samverkan mellan regional kultur- och näringspolitik, samt mellan kulturförvaltning och näringspolitisk förvaltning på regional nivå, bl a för att se till att

⁷ <https://klys.se/klys-om-regeringens-strategi-for-foretag-i-kulturella-och-kreativa-branscher/>

näringspolitiska stöd på regional nivå också når fram till egenföretagande kulturskapare, som tyvärr ofta faller utanför specifikt näringsinriktade stöd.

KLYS hoppas att ett eventuellt framtida inrättat regionalt kulturskaparråd (eller referensgrupp) i Västmanland konsulteras i frågor kring KKB och får mötas med regionala näringspolitiska företrädare för brobyggande i sakfrågor gällande konstnärliga arbetsvillkor och generell KKB-utveckling i regionen.

Upphovsrätt för kulturskapare och konstnärer

KLYS finner det anmärkningsvärt att Region Västmanland i sin kulturplan inte alls tar upp något kring upphovsrättsliga frågor som berör konst, kultur och kulturskapare kopplat till regionens kulturutvecklingsarbete under planperioden. En regions hållning kring upphovsrätten är ännu viktigare att belysa noga i en kulturplan när nu KKB-sektorn utvecklas allt mer på både nationell och regional nivå.

Generellt sett bör en regional kulturplan innehålla några skrivningar om vikten av att värna upphovsrätt för kulturskapare i regionen. Planen bör konkret ta upp hur regionen avser att hantera frågorna kopplade till kulturskapares yrkesverksamheter och villkor. KLYS ser gärna att regionerna gör tydliga konstateranden att upphovsrätten är en viktig förutsättning för konstnärlig och kulturell utveckling, och att upphovsrättsliga ersättningar aldrig är något man kan bortse från vid uppdrag till kulturskapare och konstnärer och vid användning av deras verk och prestationer. Vid anslagsgivning till konst och kultur, t ex vid digitalisering och digitalt tillgängliggörande av konst och kultur, måste det alltid tas höjd för kostnader för upphovsrättsliga ersättningar till olika upphovsrättsinnehavare, däribland upphovspersoner och utövande konstnärer.

Vi vill även påminna Region Västmanland om samtidens ytterst snabba teknikutveckling när det gäller AI och utmaningar för upphovsrätten i ljuset av den. Offentligt finansierade kulturverksamheter bör agera förebildligt när det gäller respekt för upphovsrätten och det mänskliga skapandet. KLYS har under 2025 lanserat en informationsskrift⁸ med rekommendationer för användning av generativ AI i professionella verksamheter, som också riktar sig till verksamheter i regioner och kommuner. För mer information om hur konstnärspolitiken bör förhålla sig till AI se KLYS särskilda AI-strategi⁹.

Relevanta regionala satsningar på digitaliseringens möjligheter bör även inkludera spridning av kunskap om upphovsrätten och om och när avtal måste skrivas och ersättning utgå. Regionen bör därför stödja intern och extern kompetensutveckling som belyser digitaliseringens och upphovsrättens möjligheter och utmaningar, även för upphovsrättsinnehavare i regionen. Detta är särskilt viktigt om regionen avser att seriöst arbeta för att främja kulturskapares villkor och infrastruktur, vilket ju tydligt hävdas i regionens kulturpolitiska mål och prioriteringar.

⁸ <https://klys.se/ai-rekommendationer/>

⁹ <https://klys.se/ai-artificiell-intelligens/>

7 Synpunkter gällande olika konstområden

7.1 Scenkonst och film

KLYS och KLYS medlemsorganisation **Fackförbundet Scen & Film** har följande synpunkter gällande planens avsnitt om scenkonst och film.

Scen

Det är en väldigt enkel beskrivning av teatern som konstområde i denna kulturplan. Det oklart vad regionen vill framåt. Vad finns det för utvecklingsbehov? Målen är allmänt formulerade, och frågor kring produktionslokaler och ekonomiska villkor saknas. Det framgår att dans prioriteras, vilket är positivt, men opera och musikteater nämns inte alls. Det vore önskvärt att inkludera hela scenkonstfältet.

Om regionen vill stärka professionell scenkonst krävs en tydlig skrivning om långsiktiga villkor, finansiering och konstnärlig autonomi.

Vi noterar att planens verksamhetsområden framstår som enbart beskrivande snarare än utvecklingsinriktade. Regionen redogör väl för nuläget men saknar framåtblick. Om dessa avsnitt ska vara styrande bör de kompletteras med mål och utvecklingsbehov. Särskilt avsnitt 7.1, som handlar om professionell teater-, dans- och musikverksamhet, behöver renodlas – amatörverksamhet bör inte nämnas här, eftersom rubriken tydligt talar om professionell konst.

Film

Filmområdet behöver stärkas väsentligt i Västmanland. Det saknas tydliga satsningar, ansvarsfördelning och vision för filmens framtid i regionen. Att regionen inte stödjer långfilm, och inte heller planerar att ändra på detta, skapar ett allvarligt glapp i hela filmkedjan. Det påverkar manusförfattare, regissörer, producenter, tekniker och skådespelare och gör det svårt för professionella filmskapare att verka i regionen.

De beskrivna insatserna är i huvudsak inriktade på filmkulturell och pedagogisk verksamhet, men film som konstform och yrkesområde får litet utrymme. Det är bra att produktionsstöd nämns, men vad som faktiskt menas behöver utvecklas. Planen saknar resonemang kring kortfilm, dokumentärfilm, publikutveckling och digitala plattformar – liksom kring upphovsrätt, visuell innovation och hur regionen förhåller sig till AI och teknisk utveckling.

Sammanblandningen mellan filmkulturella insatser och professionellt filmskapande försvårar läsningen. Det vore mer logiskt att byta plats på Film Västmanland och den regionala filmkulturella verksamheten, så att den professionella infrastrukturen lyfts fram först.

Kollektivavtal samt löneindexuppräknings

Vi saknar i planen skrivningar om gällande kollektivavtalsnivåer. Avtalsfrågor gäller i olika former inom samtliga konstområden, och utifrån olika avtalspolicys, som t ex att MU-avtal för bild och form är något helt annat än kollektivavtal för t ex orkestermusiker. Sådant här bör förtydligas, förklaras och understrykas tydligare i en regional kulturplan än vad som görs i remissversionen.

Vi vill i övrigt gällande hela området scenkonst och musik påminna regionen om den generella problematik som är synnerligen kännbar på scenkonstområdet – att kulturinstitutionerna långsiktigt har svårt att upprätthålla och utveckla verksamheten, eftersom uppräknings av medel inte sker i samma takt som löne- och prisökningar.

7.2 Bild- och form

Konstnärernas Riksorganisation företräder 3 500 professionella bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. Vi arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer.

Professionell bild- och formkonst i kultursamverkansmodellen

Regionernas fördelning av statsbidraget för regional kultur ska främja en god tillgång för länets invånare till sju kulturområden. Ett av dessa områden är ”Professionell bild- och formverksamhet” som kom med som ett eget område i modellen 2018.

Kulturrådets rapport *På flera ben*, som är en tematisk undersökning av det professionella bild- och formområdet inom kultursamverkansmodellen från 2025, visar att 2,5 procent av statliga, regionala och kommunala medel som fördelas via kultursamverkansmodellen går till verksamheter inom Kulturrådets kategori professionell bild- och formkonst samt vissa konsthallar. Även om siffran inte inkluderar bild- och form inom läns museernas verksamheter eller verksamheter som kategoriseras som konst- och kulturområdesövergripande så är det tydligt att medlen till de olika konstområdena måste fördelas jämnare.¹⁰

Bild- och formkonstnärernas ekonomiska och sociala villkor

Ett vitalt och utforskande konstliv kräver att konstnärerna kan verka under rimliga arbetsvillkor. En stor utmaning är bild- och formkonstnärernas låga inkomster. Konstnärernas Riksorganisations rapport *Utsikt från ateljéerna – Rapport 1: bild- och formkonstnärernas inkomster och verksamheter* visar att medianen av bild- och formkonstnärernas sammanräknade förvärvsinkomst är 15 036 kr i månaden. Det är mindre än hälften av medianlönen i Sverige som år 2023 var 36 500 kr i månaden.¹¹

De allra flesta bild- och formkonstnärer driver sina verksamheter i företagsform. Det finns vare sig anställningar eller kollektivavtal för denna yrkesgrupp. Det är av yttersta vikt att regionen agerar förebildligt och följer de avtal och arvodesrekommendationer som gäller i branschen och säkerställer att bild- och formkonstnärer får skäliga ersättningar när de tar uppdrag med till exempel utställningar, gestaltungsuppdrag, föreläsningar eller pedagogiskt arbete för arrangörer med ett regionalt uppdrag.

Det är utmärkt att regionen i kulturplanen anger som ett prioriterat område att stärka förutsättningarna för fria kulturskapare att verka och utvecklas i länet (s. 19). Och att man identifierar ett behov av att skapa långsiktiga och tydliga strukturer för samverkan, stöd och finansiering. Detta bör kompletteras med formuleringar att regionen ska tillämpa vedertagna avtal och arvodesrekommendationer i branschen när konstnärer anlitas av regionen eller av verksamheter som får stöd av regionen. Ett av de viktigaste sätten att stärka det professionella kulturlivet är att ge uppdrag till konstnärer med skäliga ersättningar.

10 Kulturrådet, *På flera ben – en tematisk undersökning av det professionella bild- och formområdet inom kultursamverkansmodellen*, 2025.

11 Konstnärernas Riksorganisation, *Utsikt från ateljéerna – Rapport 1: bild- och formkonstnärernas inkomster och verksamheter*, 2025.

Skäliga ersättningar och MU-avtalet

För bild- och formkonstnärer är det så kallade MU-avtalet (avtal för medverkans- och utställningsersättning) särskilt viktigt. MU-avtalet reglerar ersättningar till konstnärer vid utställningsuppdrag. Det har slutits mellan Konstnärernas Riksorganisation och andra bildskaparorganisationer och svenska staten. Avtalet är bindande för statliga arrangörer men den reviderade versionen, som trädde i kraft den 1 januari 2024, tydliggör att avtalet också avser att etablera en god branschpraxis också för andra arrangörer än statliga. Det är därför mycket bra att regionen i kulturplanen (s. 23) skriver att man verkar för goda och hållbara villkor för professionella kulturskapare och att man följer MU-avtalet.

Tyvär får konstnärer som ställer ut i kommunal eller regional regi alltför ofta oskäliga ersättningar eller inga ersättningar alls för utfört arbete och omkostnader. Det är oerhört viktigt att det offentliga agerar förebildligt när det gäller arvoderingar och vi vill att stat, regioner och kommuner tydligt deklarerar att man skall sluta avtal enligt branschpraxis och de standardavtal som finns inom kultursektorn och agerar förebildligt när det gäller arvodering. Det innebär att regionen också måste budgetera så att avtalet kan följas.

Ett sätt att säkerställa att konstnärer får skäligt betalt är att göra som Göteborgs stad, som har antagit en riktlinje för arvodering när konstnärer anlitas av kommunen i kulturnämndens verksamheter som styr det gemensamma arbetet i förvaltningen – med ambitionen att alltid arvodera konstnärer fullt ut för det arbete de lägger ned vid utställningar i stadens regi.¹²

En rad regioner agerar nu för att se till att MU-avtalet blir branschpraxis på regional nivå. Det gäller inte minst Västra Götalandsregionen som i rambudgeten anslagit 5 miljoner kronor som är öronmärkta för att finansiera MU-avtalet hos utställningsarrangörer i Västra Götaland med regionalt uppdrag.¹³ Region Kalmar och Region Jönköpings län är andra regioner som på olika sätt bidrar till att finansiera ersättningar hos arrangörer enligt MU-avtal. Region Västmanland bör ta efter deras exempel.

Vi föreslår att Region Västmanland:

- säkerställer att MU-avtalet tillämpas vid utställningar av bild- och formkonst i länet av utställningsarrangörer med regionalt uppdrag eller stöd från regionen, förslagsvis genom att skriva ett hängavtal på MU-avtalet
- gör en översyn över arvoderingen till konstnärer som ställer ut i länet och skjuter till medel för att säkerställa att konstnärer erbjuds skäliga ersättningar
- skriver in i styrdokument att regionen skall agera förebildligt när det kommer till arvodering och ersättningar till konstnärer som man anlitar och till verksamheter som man stöttar med till exempel verksamhetsbidrag, och att man skall tillämpa de avtal och arvodesrekommendationer som är praxis i branschen, till exempel MU-avtalet
- tar fram en riktlinje för arvodering av konstnärer och utövare i regionens verksamheter som säkerställer skäliga ersättningar vid uppdrag, med ett nyckeltal som visar hur mycket i budgeten som behöver skjutas till för att nå full kostnadstäckning.

¹² Göteborgs stad, *Riktlinje för arvodering vid engagemang av konstnärer och utövare i nämndens verksamheter*, antagen i Kulturnämnden 2020-02-06 §15 dnr 0741/18; Konstnärernas Riksorganisation, *Riktlinjer och nyckeltal*, <<https://kro.se/rapporter/riktlinjer-och-nyckeltal-mu-avtalet/>>.

¹³ Konstnärernas Riksorganisation, *5 miljoner mer till MU i Västra Götaland!*, 2024-05-31, <<https://kro.se/nyheter/5-miljoner-mer-till-mu-i-vastra-gotaland/>>.

Professionell bild- och formverksamhet

Avsnittet om professionell bild- och formverksamhet (s. 23–24) lyfter fram konstnärspolitiska perspektiv och prioriteringar som vi tycker är bra, som att fokus för samverkansarbetet ”ligger på att förbättra villkoren för professionella bild- och formkonstnärer att kunna leva, bo och verka i länet”. Däremot saknar vi tydligt formulerade prioriteringar för bild- och formområdet i stort. Regionen lyfter särskilt fram Resurscentrum Konst Västmanland. Enligt våra uppgifter har resurscentret etablerat sig framgångsrikt i regionen och det är glädjande att det nu är en permanent del av regionens arbete med bild och form. Andra resurscenter för bild och form, som har etablerats i regioner runtom i landet, har visat sig kunna vara en nyckelaktör för att stärka det regionala konstlivet. Vi uppmanar därför regionen att se till att Resurscentrum Konst Västmanlands verksamhet fortsätter att utvecklas.

Tyvärr har Västmanland inte någon konstinstitution som ingår i kultursamverkansmodellen. Vi anser att en så viktig aktör som Augélimuseet i Sala, som också har ett nationellt uppdrag, vore en stark kandidat att ingå i modellen och rekommenderar regionen att undersöka den möjligheten. Augélimuseet borde också få ett regionalt uppdrag att visa samtidskonst.

För bild- och formkonstnärer är det mycket viktigt att det finns gallerier, konsthallar och andra utställningsrum som visar samtidskonst. Det är också ett sätt att säkerställa att invånarna får god tillgång till bild och formkonst av hög kvalitet.

Vi föreslår att Region Västmanland:

- tar fram en strategi och handlingsplan för att öka antalet utställningsplatser i länet och förbättra möjligheterna för länets konstnärer att ställa ut
- satsar på att skapa en konsthall för samtidskonst, antingen med regionen som huvudman eller i samarbete med en eller flera kommuner eller andra aktörer
- arbetar för att en konstinstitution kommer med i kultursamverkansmodellen.

Konstnärer i länet behöver ökad tillgång till ändamålsenliga lokaler att verka och visa sin konst i”. Med sina låga inkomster har konstnärer ofta svårt att hitta produktionslokaler till rätt hyresnivå. Flera kommuner i Sverige har därför infört ateljéstöd till individuella konstnärer eller subventionerat hyror till ateljéföreningar.

Vi föreslår att Region Västmanland:

- gör återkommande kartläggningar av behovet av infrastrukturella satsningar på ateljéer, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet och tar fram en strategi för att möta behovet
- inför ett ateljéstöd till individuella konstnärer och ateljéföreningar
- säkerställer att konstnärliga produktionsplatser som ateljéer, kollektivverkstäder och utställningsrum finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen.

Offentlig konst, enprocentsregeln och gestaltad livsmiljö

Den offentliga konsten är ett av de mer tillgängliga konstnärliga uttryck vi har och är ett mycket uppskattat inslag i offentliga miljöer. Ett sätt att säkerställa att medborgarna får mer konst i sina miljöer när det byggs mycket är att tillämpa den så kallade enprocentsregeln, som är en princip för att finansiera offentlig konst där en fast andel, vanligen en procent, av investeringsbudgeten i byggprojekt går till konstnärliga gestaltningar. Principen tillämpas idag av omkring hälften av alla kommuner och regioner.

I kulturplanen nämns dock inte enprocentsregeln: ”Regionen har som ambition att konstnärlig gestaltning ska vara en naturlig del vid ny-, om- och tillbyggnation i offentliga miljöer. Kostnader och budgetramar beaktas i ett tidigt skede. Detta skapar bra förutsättningar för hög kvalitet, långsiktighet och attraktiva offentliga miljöer” (s. 23). Vi har inte i öppna källor lyckats hitta någon regional konstpolicy som tydligt beskriver hur den offentliga konsten ska upphandlas och hanteras och på vilket sätt en enprocentsregel för finansieringen kan säkerställas.

Vi föreslår att Region Västmanland:

- tar fram en detaljerad konstpolicy med anvisningar för upphandling, genomförande och handhavande av den offentliga konsten samt enprocentsregeln
- beslutar om att minst en procent av investeringsbudgeten för alla typer av byggprojekt avsätts för konstnärliga gestaltningar
- avsätter en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i de delar av länet där det inte byggs lika mycket
- kräver att enprocentsregeln tillämpas även av privata byggherrar och fastighetsbolag vid markanvisningar och exploateringsavtal
- tillämpar Konstnärernas Riksorganisations rekommendationer vid gestaltningsuppdrag.¹⁴

Investera i framtidens västmanländska kulturskapare

På senare år har de statliga anslagen till folkbildningen dragits ned. Detta har bland annat lett till att konstskolan i Västerås har tvingats lägga ned, vilket innebär att kommande generationer av västmanlänningar som vill ta första steget mot en framtid i ett konstnärligt yrke tvingas söka sig till andra orter för att utbilda sig. Vi föreslår att Region Västmanland tar initiativ till att starta en ett- eller tvåårig utbildning i bild och form vid någon av folkhögskolorna i länet eller i samarbete med något av bildningsförbunden, för att säkra återväxten av utövande bild- och formkonstnärer i länet.

Sammanfattning av förslag gällande bild och form-området

Här nedan sammanfattar vi några av våra synpunkter och förslag i punktform. Konstnärernas Riksorganisation föreslår att Region Västmanland:

- säkerställer att MU-avtalet tillämpas vid utställningar av bild- och formkonst i länet av utställningsarrangörer med regionalt uppdrag eller stöd från regionen, förslagsvis genom att skriva ett hängavtal på MU-avtalet
- gör en översyn över arvoderingen till konstnärer som ställer ut i länet och skjuter till medel för att säkerställa att konstnärer erbjuds skäliga ersättningar
- skriver in i styrdokument att regionen skall agera förebildligt när det kommer till arvodering och ersättningar till konstnärer som man anlitar och till verksamheter som man stöttar med till exempel verksamhetsbidrag, och att man skall tillämpa de avtal och arvodesrekommendationer som är praxis i branschen, till exempel MU-avtalet
- tar fram en riktlinje för arvodering av konstnärer och utövare i regionens verksamheter som säkerställer skäliga ersättningar vid uppdrag, med ett nyckeltal som visar hur mycket i budgeten som behöver skjutas till för att nå full kostnadstäckning
- tar fram en strategi och handlingsplan för att öka antalet utställningsplatser i länet och förbättra möjligheterna för länets konstnärer att ställa ut
- satsar på att skapa en konsthall för samtidskonst, antingen med regionen som huvudman eller i samarbete med en eller flera kommuner eller andra aktörer
- arbetar för att en konstinstitution tas med i kultursamverkansmodellen

¹⁴ Konstnärernas Riksorganisation, *Rekommendationer Konstnärliga gestaltningar*, <https://kro.se/rapporter/rekommendationer-konstnarliga-gestaltningar/>

- gör återkommande kartläggningar av behovet av infrastrukturella satsningar på ateljéer, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet och tar fram en strategi för att möta behovet
- inför ett ateljéstöd till individuella konstnärer och ateljéföreningar
- säkerställer att konstnärliga produktionsplatser som ateljéer, kollektivverkstäder och utställningsrum finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen
- tar fram en detaljerad konstpolicy med anvisningar för upphandling, genomförande och handhavande av den offentliga konsten samt enprocentsregeln
- beslutar om att minst en procent av investeringsbudgeten för alla typer av byggprojekt avsätts för konstnärliga gestaltningar
- avsätter en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i de delar av länet där det inte byggs lika mycket
- kräver att enprocentsregeln tillämpas även av privata byggherrar och fastighetsbolag vid markanvisningar och exploateringsavtal
- tillämpar Konstnärernas Riksorganisations rekommendationer vid gestaltningsuppdrag
- tar initiativ till att det startas en ett- eller tvåårig utbildning i bild och form vid någon av folkhögskolorna i länet eller i samarbete med något av bildningsförbunden, för att säkra återväxten av utövande bild- och formkonstnärer i länet.

8 Avslutningsvis

Region Västmanland presenterar en väldigt kortfattad kulturplan. Dokumentet skulle behöva stärkas upp i vissa delar. KLYS ser dock positivt på regionen är tydlig med att betona vikten av en stark konstnärlig frihet, samt att kulturskapandet lyfts fram kopplat till regionutvecklingen i stort. Anmärkningsvärt är dock att professionella kulturskapare och amatörverksamhet blandas ihop i flera avsnitt, vilket riskerar att underminera de yrkesverksammas särskilda villkor. Det är viktigt att skilja på de två perspektiven, särskilt när det gäller resursfördelning och uppdrag.

Det finns många goda intentioner i planen, men vi saknar på flera ställen konkreta förslag eller verktyg för hur målen ska uppnås. Detta riskerar att försvåra både genomförande och uppföljning. Det blir också oklart att utifrån planen få en överblick över hur resursfördelningen kommer att balanseras mellan olika konstområden, som i planen ges varierande utrymme och detaljrikedom. Viktiga sakfrågor som i KLYS ögon verkligen borde tas upp i planen är hur regionen avser att hantera kulturskapares avtalsfrågor och upphovsrätt, och i vilken grad yrkesverksamma kulturskapare kan konsulteras och ges insyn i löpande uppföljningsarbete och framtagande av årliga handlingsplaner. Planen skulle också tjäna på att beskriva utvecklingsarbete inom kulturella och kreativa branscher.

KLYS vill slutligen tacka Region Västmanland för att vi gavs tillfälle att inkomma med dessa synpunkter på remissen av kulturplanen. Vi ser fram emot fortsatta samtal om kultur- och konstnärspolitiska frågor, både med kulturförvaltningens tjänstepersoner och regionala politiker.

För KLYS,
Carl Liungman, regionalpolitisk strateg

KLYS – EN SAMLAD RÖST FÖR SVERIGES KULTURSKAPARE

Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, SKAP, Federationen Svenska Musiker, Fackförbundet Scen & Film, Sveriges Scenkonstregissörer, Oberoende Filmares Förbund, Unionen - fackklubben vid SR, SVT och UR
Alströmergatan 12, 7 tr, 112 47 Stockholm ▶ klys@klys.se www.klys.se